

राजवंशी समुदाय भित्रको द्वन्द्व र समाधान गर्ने प्रक्रिया : एक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तको आंशिक
आवश्यकता पूरा गर्नको लागि प्रस्तुत गरिएको
शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

ठाग प्रसाद पौडेल

समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अर्न्तगत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नको लागि प्रस्तुत गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत “राजवंशी समुदाय भित्रको द्वन्द्व र समाधान गर्ने प्रक्रिया: एक अध्ययन” विषयक शोधपत्र ठग प्रसाद पौडेलले मेरो निर्देशन, सुझाव तथा सुपरिवेक्षण तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्यप्रति सन्तुष्ट छु अतः शोधपत्रको अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
डा. विनोद पोखरेल
सह-प्राध्यपक

मिति:- २०६८/०३/०३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

“राजवंशी समुदाय भित्रको द्वन्द्व र समाधान गर्ने प्रक्रिया: एक अध्ययन” शीर्षक राखि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग अर्न्तगत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका श्री ठग प्रसाद पौडेलले प्रस्तुत गर्नुभएको शोधपत्रलाई स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्यांकन समिति

हस्ताक्षर

प्रा. डा. ओम गुरुङ

.....

(विभागीय प्रमुख)

डा. विनोद पोखरेल

.....

(शोध निर्देशक)

डा. केशव कुमार श्रेष्ठ

.....

(बाह्य परीक्षक)

मिति:- २०६८/०३/०३

“कृतज्ञता ज्ञापन”

प्रस्तुत ‘राजवंशी समुदाय भित्रको द्वन्द्व र त्यसलाई समाधान गर्ने प्रक्रियाहरु’ शीर्षकको शोधपत्रको प्रस्तावना कार्यदेखि अन्त्य सम्म आफ्नो अमूल्य समय दिइ आवश्यक निर्देशन, सल्लाह, सुझाव एवं प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रिय विभागका सह-प्राध्यापक डा. विनोद पोखरेलज्यू प्रति हृदय देखि नै आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयारीका क्रममा स्वीकृति प्रदान गरी अनुसन्धान गर्ने अवसर दिनु हुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. ओम गुरुङ्ग ज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । समय समयमा विभिन्न सल्लाह सुझाव प्रदान गर्नुहुने विभागका सम्पूर्ण गुरु-गुरुआमाहरु प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

शोधपत्रका क्रममा आवश्यक सूचनाहरु उपलब्ध गराई सहयोग पु-याउनु हुने पाँचगाछी गा.वि.स. का सम्पूर्ण राजवंशी समुदायमा धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु । म सँगै अध्ययन क्षेत्रमा तथ्याङ्क संकलन गर्न सहयोग गर्ने सहयोगीहरु डम्बर राजवंशी, देवनारायण राजवंशी, कृष्ण बहादुर वस्नेत लाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । भौतिक तथा आर्थिक सहयोग गरी उच्च शिक्षासम्म पढ्ने अवसर दिनु हुने आदरणीय अभिभावक पशुपति पौडेल र टिकादेवी पौडेल प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसै गरी शोधपत्र लेखन कार्यमा सहयोग गर्नु हुने मेरा सहपाठी मित्रहरु टंकमणि पौडेल, लिलामणि दाहाल, रविन थापा, विवेक वजगाई, विपिन अधिकारी, विनोद खड्का, यमुना नेपाल पनि धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

शोधपत्रलाई मूर्त रूप दिन अलिखि नमानी कम्प्युटर टाइप गर्नु हुने साथी इन्द्र बहादुर श्रेष्ठ र Voilent Computer & Photocopy Nayabazar, Kirtipur का रामचन्द्र भट्ट प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

ठग प्रसाद पौडेल

कीर्तिपूर, काठमाडौं

विषय सूची

	पेज
अध्याय - एक	१-६
परिचय	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	४
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	५
१.४ अध्ययनको महत्व	५
अध्याय - दुई	७-१६
सन्दर्भ साहित्यको समीक्षा	७
२.१ पृष्ठभूमि	७
२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा	७
२.३ सामाजिक द्वन्द्व सम्बन्धी भएको अध्ययनको समीक्षा	९
२.४ राजवंशी जाति सम्बन्धी भएका अध्ययनहरू	१३
२.५ निष्कर्ष	१५
अध्याय - तीन	१७-२२
अनुसन्धानको विधी	१७

३.१	पृष्ठभूमि	१७
३.२	अध्ययन क्षेत्रको छनौट	१७
३.३	अनुसन्धानको ढाँचा	१८
३.४	नमूना छनौट	१८
३.५	तथ्याङ्कको श्रोत र प्रकृति	१९
३.६	तथ्याङ्क संकलन विधि	१९-२०
३.६.१	घरघुरी सर्वेक्षण	१९
३.६.२	अन्तरवार्ता	१९
३.६.३	जीवन इतिहास	२०
३.७	तथ्याङ्कको प्रस्तुतीकरण	२०
३.८	अध्ययनको सिमा	२१
अध्याय - चार		२२-३२
अध्ययन क्षेत्रको परिचय		२२
४.१	अध्ययन क्षेत्र	२२
४.२	भापा जिल्लाको परिचय	२२

४.३ पाँचगाछी गा.वि.स. को परिचय	२३
४.४ पाँचगाछी गाउँ विकास समितिमा जातिगत अवस्था	२४
४.५ अध्ययन गरिएको जनसंख्याको स्थिति	२५
४.६ अध्ययन गरिएको जनसंख्याको शैक्षिक अवस्था	२६
४.७ आर्थिक अवस्था	२७
४.८ जमिन	२९
४.९ उत्पादनको अवस्था	३०
४.१० अरुको जग्गा अधिया वा ठेक्कामा कमाउने वा नकमाउने राजवंशी घरपरिवार	३१
अध्याय - ५	३३-४९
राजवंशी जाति भित्रको द्वन्द्व र द्वन्द्व समाधान प्रक्रिया	३३
५.१ पृष्ठभूमि	३३
५.२ एउटै पुस्ता बिचहुने द्वन्द्व र त्यसको कारणहरु	३३
५.३ दुई पुस्ता बीचको द्वन्द्व र त्यसको कारण	३५
५.४ छरछिमेकी बीच हुने द्वन्द्वको कारण	३८
५.५ घरपरिवार बीच द्वन्द्व हुने कारणहरु	४०
५.६ भाषामा द्वन्द्व	४२
५.७ भेषभूषामा द्वन्द्व	४४
५.८ चाडपर्व सम्बन्धी द्वन्द्व	४४

५.९ द्वन्द्व व्यवस्थापन विधि	४५-४९
५.९.१ द्वन्द्व समाधान प्रक्रिया	४५
५.९.२ अनौपचारिक तरिकाबाट द्वन्द्व समाधान गर्नुको कारण	४८
अध्याय - ६	५०-५३
सारांश र निष्कर्ष	५०
६.१ सारांश	५०
६.२ निष्कर्ष	५२
सन्दर्भग्रन्थ सूची	५४-५५
अनुसूची	

तालिका सूची

	पेज
तालिका नं.-१ अध्ययन क्षेत्रका नमूना घरधूरि संख्या	१८
तालिका नं.-२ जातिगत आधारमा पाँचगाछी गाउँ विकास समितिको जनसंख्या	२४
तालिका नं.-३ अध्ययन क्षेत्रको जनसंख्या	२५
तालिका नं.-४ अध्ययन क्षेत्रको साक्षरता स्थिति	२६
तालिका नं.-५ राजवंशी जातिको पेशागत अवस्था	२८
तालिका नं.-६ जग्गा जमिन भएका र नभएका राजवंशीहरु (घरधुरीको आधारमा)	२९
तालिका नं.-७ अध्ययन क्षेत्रका राजवंशीहरुलाई आफ्नै उत्पादनले खान पुग्ने समय	३०
तालिका नं.-८ अरुको जग्गा अधिया वा ठेक्कामा कमाउने वा नकमाउने राजवंशी घरपरिवार	३२
तालिका नं.-९ एउटै पुस्ता बीच द्वन्द्व सृजना हुने कारणहरु	३५
तालिका नं.-१० दुई-पुस्ता बीचको द्वन्द्व सृजना हुने कारणहरु	३७
तालिका नं.-११ राजवंशी समुदायमा छर-छिमेकबीच द्वन्द्व हुने कारणहरु	३९
तालिका नं.-१२ घरपरिवारका सदस्य बीच द्वन्द्वका कारणहरु	४२
तालिका नं.-१३ राजवंशी समुदायमा भाषा सम्बन्धी प्रतिस्पर्धा	४३
तालिका नं.-१४ द्वन्द्व समाधान विधि	४८
तालिका नं.-१५ अनौपचारिक तरिकाबाट विवाद समाधान गर्नुको कारणहरु	४९